

HALINA WĄTRÓBSKA
Gdańsk

PATERYK KIJOWSKO-PIECZERSKI Z XVIII WIEKU
– NIEZNANY I ODMIENNY
(ZE ZBIORÓW KATEDRY SŁAWISTYKI UG, SYGN. III 1 S)

Kiedy prof. Ryszard Łużny 28 lat temu przygotowywał wraz z prof. Wikto-rem Jakubowskim antologię literatury staroruskiej (LITERATURA), przeznaczył w niej oczywiście i miejsce dla Pateryka Kijowsko–Pieczerskiego. Krótki ruski tekst z Pateryka (*O Marku Pieczerniku*) przytoczony został, jak podano, za antologią rosyjską wydaną w 1952 roku (LITERATURA, s. 70) i to on właśnie został przetłumaczony przez autorów polskiej antologii. We wstępie do tekstu Łużny i Jakubowski podają bardzo skromną informację o drukowanych egzemplarzach Pateryka, przytoczę więc tu ją w całości:

[...]; powstały w ten sposób *Paterik* zyskał sobie na Rusi w ciągu wieków olbrzymią popularność.

Wzmocniło ją jeszcze ogłoszenie zbioru drukiem w wieku XVII, najpierw w wersji polskiej w przeróbce Sylwestra Kossowa (*Paterikon abo Żywoty śś. Ojców Pieczerskich...*, Kijów 1635; wydawca-redaktor poszedł tu za wzorem ówczesnej polskiej tradycji literackiej, wykorzystując Piotra Skargę i historyków polskich), a w roku 1661 w redakcji „rusko-słowiańskiej” (LITERATURA, s. 69).

Zainteresowania naukowe prof. Ryszarda Łużnego nie objęły Kijowsko-Pieczerskiego Pateryka, mimo że dzieło to z wielu powodów mogło znaleźć się w obszarze jego badań naukowych. Był wszak prof. Łużny, między innymi, wiceprzewodniczącym Międzynarodowego Towarzystwa Studiów Ukrainistycznych, powołanego w czerwcu 1989 roku na konferencji w Neapolu (UKRAINIAN). Owszem, prof. Łużny przytaczał w antologii z 1988 roku teksty z Pateryka (OPOWIEŚĆ), swoją uwagę obdarzył jednak wersję polskojęzyczną Pateryka autorstwa Sylwestra Kossowa (KIJOWSKI), jemu poświęcił biogram w *Polskim słowniku biograficznym* oraz notkę w *Literaturze polskiej – przewodniku encyklopedycznym*.

Dóciekliwości Profesora zabrakło i to jest to, co odczuwa dziś pisząca te słowa. Wielka szkoda, że prof. Łużny nie spojrzy już swym wnikliwym i życzliwym okiem na prezentowany tu nieznan i odmienny Pateryk Kijowsko-Pieczerski.

Niniejsza publikacja prezentuje Pateryk Kijowsko-Pieczerski znajdujący się od września 1997 roku w zbiorach Katedry Sławistyki Uniwersytetu Gdańskiego z sygnaturą III 1 s, nabyty od osoby prywatnej. (W tym miejscu należą się słowa podziękowania dla dziekana Wydziału Filologiczno-Historycznego UG, prof. Jana Iluka, który sfinansował ze środków Wydziału ten cenny zakup dla Katedry Sławistyki.)

Egzemplarz Pateryka jest księgą drukowaną w Ławrze Kijowsko-Pieczerskiej na papierze czerpanym, nie wcześniej, niż w roku 1747 lub może kilka lat później. Zawiera 247 kart *in folio* (2°) (1 nienumerowana +10+11+209+1 nienumerowana +15) o rozmiarze 20, 3 x 31, 3 cm. Brakuje karty pierwszej, z tytułem i miejscem oraz datą druku, a także jednej karty papierowej wyklejki, tej połączonej z kartą, która przyklejona jest do wewnętrznej strony drewnianej okładziny górnej. Wewnątrz księgi brak jest jedynie ok. $\frac{1}{4}$ części karty 158.

Oprawę księgi stanowi okładzina z desek obciążniętych skórą cielęcą. Na skórze dolnej deski wytłoczona jest krata skośna o trzech liniach i pustych polach. Na skórze wierzchniej deski wytłoczono radełkiem bordiurę z ornamentu kwiatowego. W każdym rogu wyciśnięto małym tłukiem bukiecik z trzech kwiatów. Dwa rzędy drobniutkiego ornamentu roślinnego tłoczonego radełkiem tworzą ramę. Wewnętrzne rogi ramy wypełnia ornament kwiatowy wytłoczony plakieta. W przestrzeniach pomiędzy tymi narożnikami wyciśnięto tłukiem cztery nieduże ornamente wiciowe. Pięć tych samych ornamentów umieszczono też pionowo pomiędzy garbikami na grzbiecie księgi. Pośrodku ramy w skórze górnej okładziny umieszczono wytłoczony plakieta medalion z wizerunkiem Matki Boskiej tronującej z Dzieciątkiem na kolanach i w otoczeniu dwóch postaci stojących symetrycznie po obu stronach tronu (*Sacra Conversatione*). Dość dobrze widoczne zarysy wytłoczonych postaci, to z lewej – przewielebny Antoni Pieczerski, zaś z prawej – przewielebny Teodozjusz Pieczerski. Jest to wizerunek różniący się nieco od znanego wizerunku Matki Boskiej Pieczerskiej z około 1288 r. Wytłoczenia medalionu i ornamentów środkowej ramy noszą wyraźne ślady złocenia.

W górnej desce oprawy zachowane są obie metalowe części klamer z otworami klamrowymi, jednakże klamer w dolnej desce nie ma – pozostał ślad ich umieszczenia w postaci rozerwanej w tych miejscach skóry. Uchylenie

skóry uwidacznia przyklejone do deski pod skórą kawałki papieru z cyrylicyckimi drobnymi ręcznie pisanymi literami.

Stan ogólny księgi – bardzo dobry – z uszkodzonym w niewielkim stopniu grzbietem, nosi ślady XIX i XX-wiecznych (z początku wieku) zabiegów konserwacyjnych: dość liczne podklejenia rozerwanych kart, niestety papierem zastępującym miejscami treść, równe przycięcie kart od góry, widoczne np. na karcie 107, 148 i od 226 do końca, przycięcie od dołu widoczne właściwie jedynie na karcie 4.

Paginacja księgi umieszczona jest u góry z prawej strony karty. U dołu karty pośrodku umieszczone są sygnatury literowe składek. Na każdej stronie znajduje się nagłówek danego rozdziału i 32 wiersze tekstu. 10 wierszy tekstu daje wysokość 86 mm. Na stronach 12-21, 95, 108, 132, 184-185, 209-213, 226 druk jest mniejszy, po 44 wiersze, a 10 wierszy tego tekstu daje wysokość 63 mm. Od strony 228 do końca tekst pisany jest w dwóch kolumnach, drukiem jeszcze drobniejszym: 46 wierszy na stronę. Tekst na stronach umieszczony jest w ramkach liniowych, przy czym zewnętrzny i górny brzeg strony mają po dwie linie, tworzące pola na glosy i odnośniki, u góry zaś – na nagłówek (żywą paginę) i paginację.

Strony księgi, to: 1 karta z czerwonymi tytułami i inicjałami, nienumerowana, 10 kart rozpoczynających się winiętą i numerowanych kolejno od **ā** do **ī**, 11 kart również numerowanych od **ā** do **ī**, 209 kart numerowanych kolejno od **ā** do **Ġā**, 1 karta nienumerowana z ryciną na stronie *verso*, 15 kart numerowanych kolejno od **ā** do **Ēi**, jedna karta wyklejki.

Zdobienia księgi to zastawki, czyli winiety, końcówki, czyli finaliki, oraz inicjały i ryciny, wykonane w technice drzeworytniczej. Winiety rozpoczynających rozdziały jest 14 z 12 klocków (dwa razy nastąpiło powtórzenie 2 winiety), zaś finalików – 41, do których użyto 17 klocków (po kilka odbić z jednego klocka i kilka odbić jednorazowych). Inicjały tylko na karcie pierwszej są czerwone, natomiast w tekście księgi – wyłącznie biało-czarne. Wszystkich inicjałów jest 63 i każdy umieszczony jest w kwadratowym polu z tłem roślinnym.

Wspaniale prezentują się w księdze drzeworyty przedstawiające opisywane w Pateryku osoby i zdarzenia. Każda z tych rycin, których jest w księdze 43, wykonana jest w wielkości połowy karty. Na rycinie, na s. 214, przedstawiającej Nestora znajduje się liczba 1745 (zob. il. 7) – być może jest to rok sporządzenia, odnowienia klocka drzeworytniczego. Na tej właśnie podstawie powstaje przypuszczenie o roku druku księgi – nie wcześniej niż w roku

1745: Na niektórych rycinach widnieją monogramy, np. na s. 2: **і: ф:**, na s. 23 i 200 *verso* – **филлиппъ в:**, na s. 116 – **с:і:**, na s. 126 *verso*, 133, 152, 158, 171, 179, 205 – **ї: с:**, 194 – **і: і:**. Ostatnia rycina, 44-ta, znajdująca się na karcie 227 *verso* jest całostronicowym miedziorytem, przedstawiającym Matkę Boską Orantkę otoczoną 65 gwiazdami, w które wpisano numery i imiona osób – ihumenów i archimandrytów Ławry. Zwierciadła gwiazd 64 i 65 są puste. Na tej rycinie w prawym dolny rogu umieszczony jest monogram autora – **МА: МА**.

Na niektórych kartach znajdują się odręczne notatki sporządzane przez kilka osób, w różnym okresie, do XIX wieku, skoropisem południowo-zachodnioruskim (XVII-XVIII w.) i rosyjskim o kupnie księgi i jej cenie. Są też XIX i XX-wieczne (z początku wieku) zapisy cyframi arabskimi (ołówkiem i atramentem) przeliczanych dat.

Pierwsza zachowana karta księgi (zob. il. 1), nienumerowana, jedyna zdobiona czerwienią liter, to skierowane do cara Piotra Wielkiego słowa czci i oddania pisane wierszem. Tytuł na tej stronie brzmi:

МНР ДОМУ ЦРѢВУ.

ДѸКН, І.

**НА ЄГѸ ЦРКАГВ ПРЕСВѢТАГА
ВЕЛІ ЧЕСТВА МН РНОЕ ЗНА МЕНІЕ.**

Na stronie *verso* pierwszej karty umieszczono dla Piotra Wielkiego życzenia długiego panowania na ziemi i na niebiosach. Oto sześć czerwonych wierszy z tej strony:

**БЖІЕЮ МЛТІЮ, ВЕЛІ КОМУ
ГДРЮ ЦРЮ Н ВЕЛІКОМУ КНЗЮ,
ПЕТРУ АЛЕΞАНДРОВИЧУ,
ВСЕА ВЕЛІКІА, Н МАЛІІА Н БѢ ЛІІА
РУСІИ СЯМОДЕ РЖЦУ.
МОСКОВСКОМУ, КІЕВСКОМУ.**

Na drugiej karcie księgi, a pierwszej numerowanej, znajduje się przedmowa skierowana do Piotra Wielkiego. Zatytułowana ona jest (ale tylko w żywej paginie na kartach od 2 *verso* do 11 *verso*) "Предисловіе" i "до єгѸ Црѣгв Пресвѣтагв Велічества" i podpisana w imieniu mnichów ławry przez Jozafata Krokowskiego tak oto:

ВЪШЕГѢ ЦРКВНѢ ПРЕСВѢТЛАГѢ ВЕЛИЧЕСТВѢ

ВСЕГДАШНІИ БГОМОЛЦЫ, НИЖАЙШИИ РАБН, ІШАСАФЪ

КРОКОВСКИИ АРХІМАНДРИТЪ СЪБЛА ВЕЛИКІА

ЧУДОТВОРНАА ЛАВРЫ ПЕЧЕРСКИА КІЕВСКІА

СО ВСІЕМЪ ХРІСТЪ БРАТІЕМ.

Pateryk Kijowsko-Pieczerski był więc kiedyś przeznaczony dla cara Piotra Wielkiego. Tego, kiedy została napisana i wydrukowana dedykacja z przedmową i razem z księgą wręczona Piotrowi, nie można podać z całą dokładnością. Wiadomo, że znajduje się ona w Pateryku, który został wydrukowany w ławrze w grudniu 1702 roku, ale nie ma jej w wydaniu czerwcowym z tego samego 1702 roku (PAMIATNIKI, s. 22).

Jozafat Krokowski nazwany jest w przedmowie а r c h i m a n d r y t а Ławry Kijowsko-Pieczerskiej. Ze skromnych informacji, jakie posiadam o Jozafacie Krokowskim, nie wynika, kiedy dokładnie Krokowski był archimandrytą Ławry. *Полный Православный Богословский Энциклопедический Словарь* podaje tylko (POLNYJ, s. 1335), że archimandrytami Ławry byli często wychowankowie Kijowskiej Duchownej Akademii, jej byli rektorzy: „Иннокентій Гизель, Варлаам Ясинский, Іоасаф Крoкoвскiй (podkr. H.W.) и Афанасій Миславскій и мн.др.” Krokowski był rektorem Akademii w latach 1693-1694 (NAUMOW). W roku 1695 archimandrytą Ławry był Melecjusz (KATALOG, s. 259). Krokowski archimandrytą Ławry mógł być więc od 1696 roku. Ale tytułu tego miał prawo używać i później, kiedy w latach 1707-1718 był metropolitą kijowskim (POLNYJ, s. 1328) – metropolita kijowski był bowiem jednocześnie „священно-архимандритомъ” (POLNYJ, 1327). Dedykacja dla cara Piotra wydrukowana w Pateryku z grudnia 1702 roku mogła więc powstać w latach 1696-1702. Pateryk musiał zostać wydrukowany przed przyjazdem cara do Kijowa, a to miało miejsce w roku 1706 (PODHORECKI 1982, s. 119), choć niekoniecznie właśnie wtedy musiał zostać подарowany carowi.

Próbując ustalić rok druku Pateryka Kijowsko-Pieczerskiego ze zbiorów Katedry Sławistyki UG, porównam jego cechy sztuki drukarskiej z tymi z innych drukowanych egzemplarzy Pateryka.

Typografia Ławry Kijowsko-Pieczerskiej kilkakrotnie drukowała Pateryk, drukowany był on też w Ostrogu i Moskwie. *Słownik prawosławny* (POLNYJ, s. 1805), *Bibliografia polska* Karola Estreichera (ESTREICHER, s. 136),

W. Deluga (SZTUKA, s. 27), L. Nodzyńska (NODZYŃSKA, s. 57) i J. Zapasko, J. Isajewicz (PAMIATKI) podają następujące daty druku Pateryka:

– 1597 r. – „Paterik, ili otecznik Peczerskij, napiecz. w Ostrogie w 1597”. (ESTREICHER, s. 136);

– 1635 r. – druk po raz pierwszy w typografii Ławry Kijowsko-Pieczerskiej, polskojęzyczny, Sylwestra Kosowa (NODZYŃSKA). W Polsce jeden jego egzemplarz znajduje się w Bibliotece Śląskiej (MOSZYŃSKA);

– 1661 r. – pierwszy cyrylicycki egzemplarz drukowany, z drzeworytami Ilji (zob. il. 2 niniejszego artykułu: SLAVJANSKIE). W Polsce jeden niekompletny egzemplarz przechowywany jest w Bibliotece Narodowej w Warszawie. W. Deluga podaje, że w Pateryku tym „oraz późniejszych edycjach znajdowały się dwa plany Ławry Pieczerskiej, na których widoczny jest schemat korytarzy podziemnych oraz ważniejsze budowle sakralne z kompleksu monastycznego. Są to drzeworyty dużego formatu, wykonane specjalnie dla wspomnianego wydania przez rytownika Ilię” (SZTUKA, s. 27 i 28).

– 1678 r. – druk z rycinami Ilii oraz innych artystów kijowskich, monogramistów WG i KP. W Polsce, w Bibliotece Narodowej w Warszawie, przechowywany jest jeden egzemplarz tego wydania (SZTUKA, s. 27). (zob. il. 4 niniejszego artykułu: BRITISH LIBRARY);

– 1702 r., czerwiec, „... za archimandryty Jozafata Krokowskiego” (ESTREICHER, s. 136). W tym wydaniu „wykorzystano drzeworyty użyte w wydaniu Pateryka z 1678 r.” (SZTUKA, s. 60). W Polsce, w Bibliotece Narodowej w Warszawie znajduje się egzemplarz i tego wydania (SZTUKA, s. 27). Na s. 114 *verso* księgi umieszczona jest rycina sceny „ozdobienia świętą ikoną cerkwi Zaśnięcia Marii Panny w Ławrze Pieczerskiej” (SZTUKA, s. 60-61).

Waldemar Deluga tak opisuje powyższy egzemplarz z Biblioteki Narodowej:

Druk ten dedykowany jest carowi Piotrowi I oraz ówczesnemu archimandrycie Jozafatowi Krokowskiemu (podkr. H.W.). Dekorację karty tytułowej wykorzystano z wydań poprzednich, zaś frontispis opracowany w technice miedziorytu przez Leona Tarasewicza wyraźnie nawiązuje do wcześniejszego frontispisu autorstwa Ilii. Przedstawia on kompozycję alegoryczną połączenia Ukrainy z Rosją. Tarasewicz dodatkowo wyrył 45 miedziorytów, opartych na drzeworytniczych ilustracjach pierwszego wydania. (zob. il. 6: KIEVO-PECZERSKIJ, s. 150)

Do edycji z 1702 roku Leon Tarasewicz przygotował drugą wersję planów Ławry Pieczerskiej. ” (SZTUKA, s. 27 i 28).

– 1702 r., grudzień, „... za archimandryty Jozafata Krokowskiego...”.

„Z licznymi miedziorytami. Wydanie odmienne od poprzedniego” (EST-REICHER, s. 136), zawiera 44 miedzioryty Leoncjusza Tarasewicza oraz wierszowany hołd i dedykację dla cara Piotra Wielkiego, podpisaną przez Jozafata Krokowskiego (PAMIATKI, s. 18, nr 780).

– 1759 r. W tym roku Pateryk ukazał się w Moskwie i „edycja moskiewska zachowała ogólną formę nadaną Paterykowi przez Kossowa, w której przedrukowywano go w Moskwie i Kijowie do roku 1902. (NODZYŃSKA, s. 57)

– 1768 r. – Pateryk z tego roku, jak podaje W. Deluga „zilustrowano miedziorytami, które odbito z płyt autorstwa Tarasewicza i dodatkowo umieszczono a k w a f o r t y m o n o g r a m i s t y M A (podkr. H.W.). Druk ten dedykowany jest carycy Katarzynie II” (SZTUKA, s. 27-28).

Pateryk Kijowsko-Pieczerski ze zbiorów Katedry Sławistyki UG (sygn. III 1 s), nie jest reedycją, ani wcześniejszą wersją żadnego z wyżej wymienionych egzemplarzy. Jest to reedycja nieznanego, odmiennego egzemplarza pochodząca z roku nie wcześniej niż 1745 (rok wpisany na drzeworycie z Nestorem, il. 7), co uzasadniam poniżej. Kierując się datą druku dedykacji dla cara podpisanej przez Jozafata Krokowskiego (grudzień 1702 r.) wyeliminowałam jednak podobieństwo do obydwu Pateryków drukowanych w roku 1702 z następujących powodów:

1. W druku z czerwca 1702 roku są wykorzystane drzeworyty z wydania z 1678 r. (SZTUKA, s. 27), oraz dołączone są arkusze z przedstawieniem pieczar św. Antoniego i Teodozjusza (PAMIATKI, s. 18, nr 779). W gdańskim Pateryku drzeworyty są zupełnie inne, co obrazuje porównanie ilustracji nr 4 i 5, brak jest też ilustracji pieczar;

2. Drzeworyty w gdańskim Pateryku znajdują się na zupełnie innych stronach niż w Pateryku z czerwca 1702 roku, np. rycina ozdobienia cerkwi świętą ikoną znajduje się na stronie 97 *verso*, zaś w Pateryku z czerwca 1702 r. – na s. 114 *verso* (SZTUKA, s. 61, nr 67);

3. Gdański Pateryk zawiera wierszowany hołd dla cara Piotra Wielkiego i dedykację podpisaną przez Jozafata Krokowskiego. Taki wierszowany hołd i dedykacja znajdują się i w Pateryku z grudnia 1702 roku (W. Deluga błędnie podaje, że Pateryk z c z e r w c a 1702 roku jest dedykowany „carowi Piotrowi I oraz ówczesnemu archimandrycie Jozafatowi Krokowskiemu” – SZTUKA, s. 27. Tu dodatkowym błędem jest uznanie Krokowskiego za odbiorcę dedykacji r a z e m z c a r e m R o s j i). Jednakże w Pateryku

z grudnia 1702 roku znajdują się miedzioryty Leoncjusza Tarasewicza (PAMIATKI, s. 18, nr 780), a w gdańskim Pateryku są wyłącznie drzeworyty.

Pateryk Katedry Sławistyki Uniwersytetu Gdańskiego nie jest też wcześniejszą edycją żadnego z dwóch późniejszych drukowanych Pateryków notowanych przez badaczy ponieważ:

1. Nie ma on, tak jak ma moskiewski z 1759 roku formy nadanej przez Kossowa;

2. Nie ma w nim, jak w Pateryku z 1768 roku żadnych miedziorytów Leoncjusza Tarasewicza, ani akwafort monogramisty MA. Gdański Pateryk ma tylko jedną ilustrację monogramisty MA, ale jest to miedzioryt. Pozostałe ryciny, to drzeworyty. Nie ma też oczywiście w Pateryku gdańskim dedykacji dla Katarzyny II.

Pateryk gdański jest więc wydaniem nieznanym dotąd i odmiennym.

Dla określenia przypuszczalnego przedziału lat wydania Pateryka gdańskiego istotną wskazówką jest z pewnością z jednej strony drzeworyt z datą 1745, z drugiej zaś – ostatnia rycina, umieszczona na s. 227 *verso* – miedzioryt monogramisty MA, którego prace odnotowuje się również w Pateryku z 1768 roku. Miedzioryt ten należał do księgi od początku, ponieważ karta nie wygląda na młodszą, czy w inny sposób różniącą się od pozostałych kart. Przedstawia on Matkę Boską i gwiazdy z wpisanymi w zwierciadła gwiazd imionami archimandrytów ławry Kijowsko – Pieczerskiej. Rycina taka znajduje się i w Pateryku z 1661 roku (KATALOG, s. 221) i w Pateryku z 1678 roku (KATALOG, s. 238), z tym, że w tych obydwu umieszczono 52 gwiazdy, zaś w gdańskim Pateryku jest ich 65, czyli o 13 więcej. Archimandryta Ławry Kijowsko-Pieczerskiej, Jozafat Krokowski, jest wpisany w zwierciadło gwiazdy z numerem 55, w gwiazdach 56-63 widnieją imiona o s m i u n a s t ę p n y c h p o K r o k o w s k i m archimandrytów Ławry, z Tymoteuszem Szczerbackim, który był archimandrytą Ławry w latach co najmniej 1740-1743 (w 1747-1757 był metropolitą, od 1757 do 1767 – w Moskwie). Po nim archimandrytą był Józef Orański (gwiazda nr 62) – jak należy przypuszczać, archimandryta od roku 1747 – i Łukasz (gwiazda nr 63) – ostatni na miedziorycie. Ponieważ gwiazdy 64 i 65 są puste, Pateryk został więc wydrukowany za archimandryty Łukasza, czyli n i e w c z e ś n i e j n i ż w r o k u 1 7 4 7.

Wszystko powiedziane powyżej, jak również 6 załączonych ilustracji, dających możliwość porównania rycin starodruków, każe wstępnie wnioskować, że Pateryk ze zbiorów Katedry Sławistyki UG jest wydaniem nieznanym

i odmiennym od innych egzemplarzy. Wydrukowany został najwcześniej w 1747 roku.

Dodatkowo porównanie miedziorytów Leoncjusza Tarasewicza z Pateryka z grudnia 1702 roku (il. nr 6 i 8) z odpowiadającymi im drzeworytami z gdańskiego Pateryka (il. nr 7 i 9). świadczy dobitnie, że Tarasewicz oparł swoje ilustracje na drzeworytach nie jak pisze W. Deluga (SZTUKA, s. 27) – z p i e r w s z e g o wydania Pateryka z r. 1661, bo są to drzeworyty Ilii, te same, co i w późniejszym wydaniu Pateryka z 1678 r (il. 2 i 4), lecz na takich, które znalazły się też w wydaniu Pateryka gdańskiego, na drzeworytach z jakiegoś wydania innego, którego reedycją jest Pateryk gdański.

Analiza tekstologiczna gdańskiego Pateryka z pewnością przyniesie również dowody na to, że gdański Pateryk jest odmienny.

SPIS ILUSTRACJI

1. Dedykacja wierszem (słowa czci i oddania carowi). Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 1 recto,
2. Przewielebny Jeremiasz. Drzeworyt Ilji. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z 1661 r. (reprodukcja z: SLAVJANSKIE, strona 85),
3. Przewielebny Jeremiasz. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 125 verso,
4. Przewielebny Stefan. Drzeworyt Ilji. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z 1678 r., egzemplarz Biblioteki Brytyjskiej (reprodukcja za zgodą Biblioteki Brytyjskiej: BRITISH LIBRARY. W tym miejscu dziękuję p. Christine Thomas i p. Alanowi Marshallowi za przekazanie mi zgody na reprodukcję),
5. Przewielebny Stefan. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 108 verso,
6. Przewielebny Nestor. Miedzioryt Leoncjusza Tarasewicza. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z grudnia 1702 r. (reprodukcja z: KIEVO-PECZERSKIJ, strona 150),
7. Przewielebny Nestor. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 214,
8. Poświęcenie cerkwi Ławry Kijowsko-Pieczerskiej. Miedzioryt Leoncjusza Tarasewicza. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z grudnia 1702 r. (reprodukcja z: KIEVO-PECZERSKIJ, strona 8),
9. Poświęcenie cerkwi Ławry Kijowsko-Pieczerskiej. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 105 verso.

МИРЪ ДОМУ ЦРКВЪ

Дѣки, 1.

НА ЕГО ЦРКВЮ ПРЕСВѢТАГО
ВЕЛИЧЕСТВА МИРНОЕ ЗНАМЕНІЕ

МѢ ПСА, ЧРЪ ЗЕМНА, МИРОМЪ ОГРАЖДЕТЬ,
ЗНАМЕНІЕ МИРНОЕ СМѢ ПРЕСТАВИ ВЪ.
ЗНАМЕНІЕ ЖЕ СІЕ: ВѢТВЬ ГАЙКАРШУ СІДА,
И ДѢЛА НЕБЕСНА, ЗНАКЪ МИРНЫИ И ОГОДА.
ПЕТРЪ СВѢТЫИ, И ЛАВРІИ ПРЕСТОИТЪ СВДѢТЕЛЬ
ГЛАГОЛА: МИРЪ ТИ ЧРЮ ДАДЕ ВЕДЕРЖИТЕЛЬ.
И ДАХЪ СЪТЪ МИРЪ ТОНЪ ТРЕТЬ ВѢТВЬ МАСЛИНУ ИБАДЕТЬ,
СЪ ОЦЕМЪ И СНОМЪ, МИРОМЪ МИРЪ БЛАГОСЛОВАДЕТЬ.
ЗНАКЪ МИРЪ ТОНЪ ВѢЧНЫИ ГЛАГОЛА ОРАБЪ РАДОУСЛЕННЫ,
ПРЕТОНЪ ДВОЮ ЗАДЪ ОВОНДПЛЕННЫ.
МИРОДАТЦЛИЦА БО СЕБѢ ИДОБРАЛА
ДВѢ КРИЛѢ ОРАБЪ, МИРНОЕ ВЪ НЕМЪ ЖИТЬ ВОУЖЕЛАЛА,
ГЛАГОЛА: ЗАДЪ ВЕЛАСА, ДА ЖИВѢ ВО ВѢКНЪ,
ЛКНЪ ВЪ ГОИНЕМЪ СІСОНѢ СЪ АГГЛАСИМИ ЛКНЪ.
ЛАНЪ СЪТЪ ЖЕНѢ КРИЛѢ ДВѢ ОРАБЪ ВЕЛКА,
А ЖЕНА ОРАБЪ ВЪ СОНѢ, МИРЪ ТОНЪ ЗАДЪ ДО ВѢКА.
ОРАБЪ КАКШ; И КОГДА ИНОИТЬ ШЕНОВЛАДЕТЬ;
О ТОМЪ, КТО МЕДИТЕТЬ, ДА ШЕЩАВЛАДЕТЬ.
МЫ ЖЕ ЗИМЪ ГЛАГОЛА ЧРКА ШЕНОВЛЕННА,
ДВОЮ БО, И БѢ СНОМЪ ОУКРАШЕННА.
МИРОТВОРЧЫ ПРЕСТОИТЪ О ПЕЩЕВЪ СВѢТНЪ,
МТЕНЪ СЪ СНОМЪ ЗА МИРЪ БЛАГОДАДЕТЬ ИИ.
ИДА, ТАКШ НАДЪ СМІЕМЪ ПОВѢДЪ ПРЕСЛАВНЪ
ДАДЕ БГЪ, МОЛАДЕТЬ, ДА ДАДЕТЬ ТАКЪ И НАДЪ ЛВБОМЪ РАВНЪ.
КАКШ ЮТРЕНЪ СМІИ, И ЛВЪ ИЩЕ ПОРАЖЕННЫИ.
ВЪДЕТЬ, БГОРОДНУСНА ВРАГЪ ТОНЪ ЗАГЛАЖДЕННЫИ.
РЪ ЖЕ БЛГОЧЕСТИВЫИ ВЪДЕТЬ ПОВѢДИТЕСА
ВЪГДА ВЪ НѢДРАХЪ МАТЕРНИХЪ ВЪЩАДЕТЬ СПАСИТЕСА.

1. Dedykacja wierszem (słowa czci i oddania carowi).

Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 1 recto

2. Przewielebny Jeremiasz. Drzeworyt Ilji. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z 1661 r. (reprodukcja z: SLAVJANSKIE, strona 85)

3. Przewielebny Jeremiasz. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Slawistyki UG, sygn. III 1 s, strona 125 verso

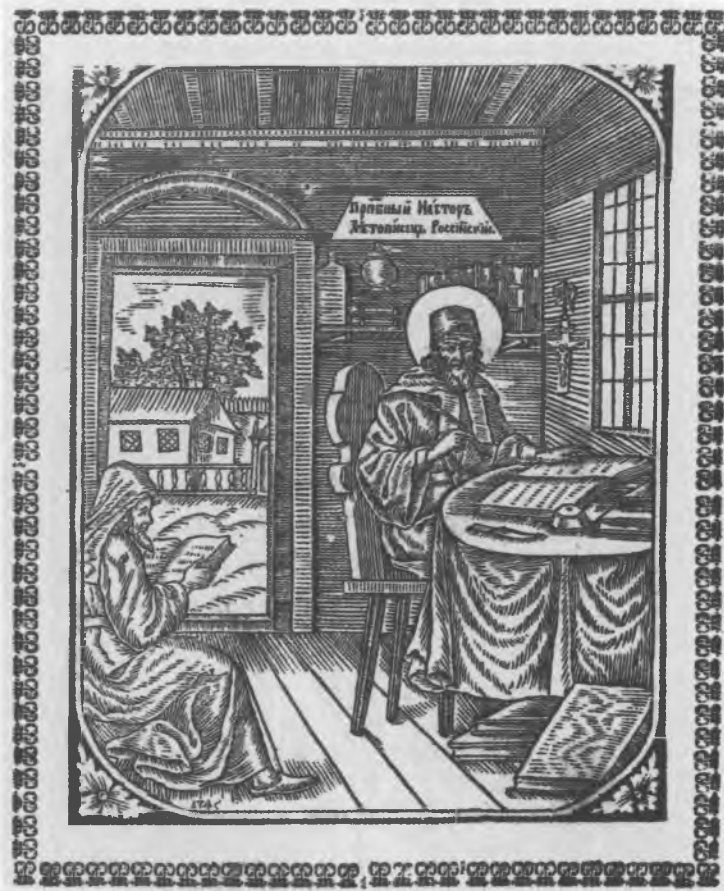
4. Przewielebny Stefan. Drzeworyt Ilji. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z 1678 r., egzemplarz Biblioteki Brytyjskiej (reprodukcja za zgodą Biblioteki Brytyjskiej; BRITISH LIBRARY)

5. Przewielebny Stefan. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 108 verso

6. Przewielebny Nestor. Miedzioryt Leoncjusza Tarasewicza.
 Pateryk Kijowsko-Pieczerski z grudnia 1702 r.
 (reprodukcja z: KIEVO-PECZERSKIJ, strona 150)

7. Przewielebny Nestor. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski
 z Katedry Slawistyki UG, sygn. III 1 s, strona 214

8. Poświęcenie cerkwi Ławry Kijowsko-Pieczerskiej. Miedzioryt Leoncjusza Tarasewicza. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z grudnia 1702 r. (reprodukcja z: KIEVO-PECZERSKIJ, strona 8)

9. Poświęcenie cerkwi Ławry Kijowsko-Pieczerskiej. Drzeworyt. Pateryk Kijowsko-Pieczerski z Katedry Sławistyki UG, sygn. III 1 s, strona 105 verso.

BIBLIOGRAFIA

- BRITISH LIBRARY – Ukrainian Collections. British Library Slavonic and East European Collections. [<http://www.bl.uk/collections/slavonic/ukraine.html>]. marzec 1998.
- Zgodnie z informacją przekazaną mi przez Christine Thomas, dyrektor Ukraińskiej Kolekcji (prywatny fax dla Haliny Wątróbskiej z dn. 23 IV 1998 r.), Biblioteka Brytyjska w Londynie przygotowuje „Cyrillic Union Catalogue of pre-1701 imprints in collections in the United Kingdom”, gdzie znajduje się opis Pateryka z 1678 r., włączonego do zbiorów 25 maja 1936 r. Katalog przygotowali Ralph Cleminson, Christine Thomas i Andrei Voznesenski;
- ESTREICHER – *Bibliografia polska Karola Estreichera*. Ogólnego zbioru tom XXIV. Wydał Stanisław Estreicher, Kraków 1912.
- KATALOG – И. В. Поздеева, И. Д. Кашкарова, М. М. Леренман, *Каталог книг кириллической печати XV-XVII вв. Научной библиотеки Московского Университета*. Москва 1980.
- KIEVO-PECZERSKIJ – *Киево-Печерський Державний Історико-Культурний Заповідник*. Фотоальбом, Київ 1984;
- KIJOWSKI – R. Łużny, *Kijowski siedemnastowieczny wariant cerkiewnosłowiańskiego pateryka*. Slovo nr 28, Zagreb 1978.
- LITERATURA – *Literatura staroruska. Antologia. Teksty, Przypisy*, opracowali W. Jakubowski i R. Łużny, Warszawa 1971;
- MOSZYŃSKA – D. Moszyńska, *O polszczyźnie Sylwestra Kossowa (Na podstawie wstępu do „Pateryka Pieczarskiego” z 1635 roku)*, w: *Tematy. Księga poświęcona 70 rocznicy urodzin prof. L. Moszyńskiego*, Sławistyka nr 9, Gdańsk 1998;
- NAUMOW – A. Naumow. [NAUMOW@Vela.filg.uj.edu.pl]. Prywatna wiadomość e-mail dla Haliny Wątróbskiej [hw@univ.gda.pl]. 7 kwietnia 1998 r.;
- NODZYŃSKA – *Pateryk Kijowsko-Pieczerski czyli opowieści o świętych ojcach w pieczarach kijowskich położonych*. Opracowała i przełożyła na język polski Ludmiła Nodzyńska, Slawica Wratislaviensia LXVI, Wrocław 1993;
- OPOWIEŚĆ – *Opowieść o niewidzialnym Kiteżu. Z legend i podań dawnej Rusi*. Wyboru dokonał, tłumaczeniem, wstępem i przypisami opatrzył Ryszard Łużny, Kraków 1988;
- PAMIATNIKI – Я. Запаско, Я. Исаевич, *Памятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків виданих на Україні. Книга друга, частина перша (1701-1764)*, Львів 1984 (prof. L. Jankowskiej dziękuję za udostępnienie mi tej pozycji);
- PODHORECKI – L. Podhorecki, *Dzieje Kijowa*, Warszawa 1982;
- POLNYJ – *Полный православный богословский энциклопедический словарь*. Репринтное Издание. Т. I–II. Москва 1992;
- SLAVJANSKIE – *Славянские книги кирилловской печати XVI-XVIII веков*. Составитель – В. В. Лобанов. Томск 1975;
- SZTUKA – *Sztuka iluminacji i grafiki cerkiewnej. Katalog wystawy październik – listopad 1996*. Biblioteka Narodowa, Warszawa 1996.
- UKRAINIAN = *A look back: The scholarly world*, The Ukrainian Weekly 12/31/89.

КИЕВО-ПЕЧЕРСКИЙ ПАТЕРИК ИЗ XVIII ВЕКА –
НЕИЗВЕСТНЫЙ И ОТЛИЧНЫЙ

(ИЗ ФОНДА КАФЕДРЫ СЛАВИСТИКИ ГДАНЬСКОГО УНИВЕРСИТЕТА, ШИФР III 1 S)

Резюме

Библиотека Кафедры славистики ГУ в 1997 году приобрела от частного лица кириллический Киево-Печерский патерик (шифр III 1 s) происходящий из типографии Киево-Печерской лавры с неизвестным годом печати.

На основе анализа исторических фактов и подробного сравнения элементов печатного искусства известных, датированных экземпляров Патерика автор обнаруживает, что гданьский Патерик был напечатан в 1747 году или немного позже. Из этого периода не происходит ни один из отмечаемых до сих пор экземпляров Патерика. Таким образом, гданьский экземпляр Патерика является неизвестным, отличным и уникальным.

О значении открытия автора свидетельствует и следующий доказанный автором факт: гравюры на дереве гданьского Патерика из 1747 г. и гравюры на меди Л. Тарасевича из декабрьского издания Патерика 1702 г. – почти тождественные. Таким образом автор опровергает утверждение Вальдемара Делюги об иллюстрациях Патерика из 1661 г., как прототипе гравюр на меди в Патерике из декабря 1702 г.

У Гданьского Патерика из 1747 г. и Патерика из декабря 1702 г. существовал общий образец – источник иллюстраций. И это ни в коей мере не были гравюры Или из Патерика 1661 года.